JAK PRAWILNA PISAĆ PA BIEŁARUSKU.

Ułažyŭ Ant. Łuckiewič.

ČAŚĆ I.

WILNIA, 1917 h.
Drukarnia M. Kuchty.

Jak prawilna pisać pa biełarusku.

1. Biełaruskaja mowa maje 36 zykoŭ. Adny zyki wyražajucca na piśmie adnym, asobnym dla kožnaho znakam: a, b, c, ć, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, ł, m, n, ń, o, p, r, s, ś, š, t, u, ŭ, w, y, z, ź, ž. Druhije nie majuć dla siabie asobnaho znaku i wyražajucca na piśmie dwoma znakami; hetkich zykoŭ — čatyry: dz, dź, dž i ch.

2. **Znaki, jakimi zapisywajem zyki, nazywajucca literami.** Usie pieraličenyje wyšej litery mohuć być **wialikije i małyje:** A-a, B-b, C-c, Ć-ć, Č-č, D-d, Dz-dz, Dź-dź, Dž-dž, E-e, F-f, G-g, H-h, Ch-ch, I-i, J-j. K-k, L-l, Ł-ł, M-m, N-n-ń, O-o, P-p, R-r, S-s, Ś-ś Š-š, T-t, U-u, Ŭ-ŭ, W-w, Y-y, Z-z, Ź-ź, Ž-ž.

Wialikaja litera Ń nie užywajecca.

3. **Wialikije litery pišucca: na pačatku imion ludziej, miest, staron, rek, hor, moraŭ, astrawoŭ; na pačatku pisańnia i asobnych skazoŭ** (**paśla kropki**).

A. Adam, Antoś, Alžbieta. Abla zabiŭ brat. Antoś prynios wady. Ahurki rastuć na hradcy. Amen kažem u kancy pacieroŭ.

B. Boh. Baŭtruk. Biełaruś — baćkaŭščyna naša. Bože, daj pahodu. Baran maje rohi. Bahaty chleba nia prosić.

C. Cypruk pasie karowy. Cybula horkaja. Cyhan, dzietki, nie bahaty. Cehły robiać z hliny.

Ć. Ćwiordy kamień. Ćwiaki robiać z žaleza. Cwituć kwietki na drewach.

Č. Čećwier — čaćwiorty dzień u tydni. Čysty čećwier bywaje pierad wialikadniem. Čabiški — heta wioska.

D. Daniłka dobry chłopiec. Dom murawany. Dalinaju ciaže rečka. Dzirwan zaros trawoju. Dziesiatucha bywaje ŭ letku.

E. Ewa — heta imia. Ewanhielija — heta nawuka Chrystusa. Echo ŭ lesi atkazało.

F. Felka lubić brata. Fartuch nosiać kabiety. Francuzy — heta narod, a Francija — ich staronka.

G. Ganak bywaje pry chaci. Guziki pryšywajuć da adziežy.

H. Hrodnia — biełaruski horad. U Hanulki brat Haŭryłka. Halinku złamaŭ wiecier. Heblam hablujuć. Hilary nosić akulary.

I. Ihnat hare pole. Daj chleba Izabelcy. Iwan pajšoŭ na torh. Idzi da chaty.

J. Juziuk waziŭ siena. Jaśka pabiŭsia z Jazepam. Jalinku robiać na Kalady. Ješče buduć marozy.

K. Kaziuk i Januk papłyli da Koŭny. Kawal kuje žalezo. Kamień lažyć u poli.

L. Lawon lažyć chwory. Lewaj rukoj ciažka pisać. Lementar — pieršaja knižka da nawuki čytańnia.

Ł. Łaŭruk łowić rybu Łyžki robiać z drewa. Łapci platuć z łyka. Łacinskije litery.

M. Michałka pabieh da Mikity. Maliny rastuć u letku. Młyn staić kala rečki.

N Nikadem — apostał. Nioman reka biełaruskaja. Ničoha jej nie kažy. Niamyje ničoha nie haworać.

O. Olha pajšła žać. Onikšty — miejscować takaja. Olchi rastuć nad rečkaj.

P. Paŭlinka honić husiej. Paniadziełak — pieršy dzień u tydni. Pakažy, što maješ? Pamiać patrebna pry nawucy.

R. Raman pajšoŭ da Radaškawič. Razalka rwieć trawu. Rabotu treba rabić. Rabin wučyć u školi.

S. Symon wiarnuŭsia z lesu. Sałaŭi piajuć u mai. Salkaj nazywajecca kwatera pad strechaj.

Ś. Ściepan — brat Symona. Światy dzień niadziela. Świetło i ciapło patrebny čeławieku.

Š. Šyła ŭ miašku nie schawaješ. Šawiec šyje boty. Šyrok liść na kalinie.

T. Trojca — Boh Aciec, Boh Syn i Boh Duch Światy. Talerka razbiłasia. Tancujcie lawonichu.

U. Uljanka lažyć chworaja. Učora było świato. U wakonce świecić sonce.

W. Wilnia staić nad Wiljoj. Wierasień — heta nazwańnie miesiaca. Wieras — takaja raślina.

Z. Zamkowaja hara ŭ Wilni. Začyni dźwiery. Zołato dastajuć z ziamli.

Ź. Źwieroŭ dzieržać u źwiaryncy.

Ž. Žerebiatko było wielmi pryhožaje. Žerdka mieła 5 aršynoŭ daŭžyni.

Napisać imiony asabistyje:

Hanna. Ihnatka. Weronika. Kazimira. Adela. Marylka. Olha. Baŭtruk. Nikadem. Cypruk. Zośka. Jeŭka. Amilka. Razalka. Felka. Lawon. Staśka. Łukaš. Tamaš. Habrelka.

Miesty: Wilnia, Hrodnia, Polack, Minsk, Biełastok.

Reki: Nioman, Wilja, Wilejka, Dźwina, Dniepr, Biarezina. Prypiać.

Hory kala Wilni: Zamkowaja, Bekiešowaja, Šyškinia, Belmont.

Wioski: Rezy, Butrymancy, Aziaryški, Aziarodawičy, Małaški.

Staronki: Biełaruś, Litwa, Polšča, Rasieja, Ukraina, Niamieččyna, Francija, Aŭstryja, Anhlija.

4. Zyki dzielacca na hało snyje, poŭhałosnyje i suhałosnyje.

Hałosnyje — heta tyje, katoryje adnym hołasam biez druhich zykoŭ lohka wymaŭlajucca. Heta buduć: a, e, i, o, u, y.

Poŭhałosnych jość dwa: j, ŭ. Heta— tyjež hałosnyje: i, u, tolki wymaŭlajucca jany karaciej, — tak koratka, što ich biez jakoha-budź hałosnaho nielha wyhawaryć.

Aj, ja; daj jej ješci. Byŭ,. daŭ, žyŭ; woŭk, Baŭtruk.

Suhałosnyje wymaŭlajucca tolki razam z hałosnymi. Heta buduć: b, c, ć, č, d, dz, dź, dž. f, g, h, k, l, ł, m, n, ń, p, r, s, ś, š, t, w, z, ź, ž.

Jak hałosnyje, tak i suhałosnyje dzielacca pawodłuh ćwiordaści ich wymowy.

Hałosnyje ćwiordyje jość: a, e, o, u, y; **miakki hałosny:** i.

Suhałosnyje ćwiordyje, jakije zaŭsiody čuwać ćwiorda: č, d, dž, ł, r, š, t, ž. **Suhałosnyje siarednije**, katoryje čuwać raz ćwiorda, druhi raz miakka: b, c, dz, g, h, k, m, n, p, s, w, z. **Suhałosnyje miakkije:** ć, dź, l, ń, ś, ź.

Paśla ćwiordych suhałosnych nikoli nia pišecca i.

Napisać i adznačyć ćwiordyje suhałosnyje:

Druzły, siwy starec sadziŭ jabłyni ŭ ziamlu. Chłopiec pryhledaŭsia da raboty dzieda, a paśla spytaŭsia: «Na što ty sadziš ich, kali nie daždžeš z ich pładoŭ, bo nie dažywieš, pakul jabłyni pačnuć krasawać?»

Napisać i adznačyć siarednije suhałosnyje:

Starec atkazaŭ chłopcu: «Kali ja nie daždusia z hetych drewak fruktoŭ, dyk dažducca druhije. Može, jak wyrastuć na henych drewach jabłyki, i tabie daduć jakoje jabłyčko, i ty tady spamianieš dziedku dobrym słowam».

Napisać i adznačyć miakkije suhałosnyje:

Na uzleśsi staić chata. Zasień dreŭ jaje acieniaje. Na świeci mnoha źwieroŭ. Adčyni dźwiery.

5. **Z zykoŭ składajucca składy, a sa składoŭ — słowy.**

Skład može składacca z adnaho hałosnaho zyku, ale pry hałosnym mohuć być i suhałosnyje, jakije wymaŭlajucca z im adnym ducham.

Słowo składajecca z adnaho abo niekolkich składoŭ: Boh, bać-ka, sia-stry-ca, dreŭ-la-na-ja ba-ra-na, pra-da-dzie-na-ja cha-ta i t. d.

Napisać i pabić na składy:

Byŭ čas, kali ludzi saŭsim nie znali bulby, bo bulba — raślina zamorskaja. Raskazywajuć, što kaliś ab jej dawiedaŭsia niejki pan dyj wypisaŭ z-za mora niekolki bulbin. S taho času bulba i razwiełasia ŭ našaj staranie.

Asobnyje suhałosnyje abo poŭhałosnyje nie stanowiać sami pa sabie składu i wymaŭlajucca razam z adnym s susiednich słoŭ:

Dym išoŭ s komina. Dudki robiać z łazy. Byli ŭ baćki try syny. Ciahni niewad k sabie!

6. **Wyhawarywajučy słowy, my adny składy wymaŭlajem jamčej, hałaśniej, čym druhije. Hetkaje pawyšeńnie hołasu nazywajecca udareńniem abo akcentam.**

Znajści udareńnie i adznačyć jaho ŭ nižejpisanych słowach:

baba, dola, haława, čeławiek, dabro, hrošy, haračynia, apawiedańnie, znajomstwo; ty wiasioły, a jon wiesialejšy; Ihnaś wykuliŭsia s sanak; syty hałodnamu nie spahadaje.

Udareńnie može stajać na pieršym ad kanca słowa składzi (dabró), na druhim (bába), na trejcim (dúdačka), na čaćwiortym (raskázywajuć) i inš.,—adnym słowam, jano pastajannaho miejsca nie maje, i my rozna pawyšajem hołas u roznych słowach.

Pry zmieni słoŭ može zmieniacca i udareńnie. Naprykład: kół — kałá (ale kó-

ło — kóły); pàn — panу́; bába — babula; ciótka — ciótačka; cháta — chacinka; zieleń — zialóny — zielanina.

Wypisać słowy, ŭ katorych udareńnie było-by, ličučy ad kanca, na pieršym składzi, na druhim, na trejcim, na čaćwiortym i t. d.

7. J na pačatku słoŭ i składoŭ pišecca tolki p i e r a d hałosnymi.

Julka. Januk. Jedu. Jabłyk. Jahada. Jon. Pryjemny. Jaje. Twaje. Skidaješ swaje ciesnyje boty. Dajeć, myjeć, bjeć, pjeć. Kabieta majeć małoje dziciatko.

Pierad y nikoli j nia pišecca. Paśla y jaho pisać možna: kryj, myj, wyj, ryj.

Na kancy słoŭ i składoŭ j pišecca tolki paśla hałosnych: bij, daj, maj, lij, kij, wij, dalej, bližej, jaśniejšy, walniejšy, ciamniejšy, chawajcie, wartujcie, uważajcie.

Dyktoŭka:

Čyj heta jabłyk? Wostraja ihła. Hniłyje jabłyki. Dobryje dzieci. Pajedziem ławić rybu. Strašnyje sny śnilisia jamu. Rataj pajšoŭ arać. Zrabiłosia ciamniej. Jurka dajeć mnie jajki. Jaśka budujeć chatku. Ej, małojče! Babula bajeć bajki. Jej treba pamyć dajnicu i padaić karowu. Ja hetaho nia wiedaju. Ihołka cienkaja. Piej swaje pieśni. Ihnatka pojdzie u škołku. Nie paziraj na mianie. Usio adżywaje pad soniejkam. Ja šlu maje napiewy błakitnamu niebu. Jon pajšoŭ da lesu pa jahady. Jana ščyraja. Wajdzi ŭ chatu. Pabiahu abarwanaja, hałodnaja ŭ rodnuju biednuju wiosku. Maładyje lety chutka minajuć. Ziamielka syraja ŭsich pryjmieć. Izabelka astałasia adniusieńkaja. Jak majucca twaje baćki? Čaho ty baiššia? ci swaich nie spaznaŭ? Swoj swajmu pawinien pamahać. Ihryšče dobra ŭdałosia.

8. Miakkije ć, dź, ń, ś, ź nikoli nia pišucca pierad hałosnymi. Zamiest ich u takich prypadkach pišem ci, dzi, ni, si, zi.

ć — ci:

sieć — u sieciach
liść — liściem
krucić — krucicie
wazić — wazicie

Moj baćka hareć pad lesam. Celaje cieło ŭ ranach. Cikawaje ciela. Ciesna sidzieć na hetaj ćwiordaj łaŭcy. Maci lubić syna. Ćwituć drewy, krasujuć trawy. Ptuška lacić u ciomny les. Ciotka miesić ciesto. Stal kawać ciažka. Heta — nać buračanaja. Kici, kić, katok! Jak baćki twaje majucca?

dź — dzi:

siadź — sidzieć
hladź — hladzieć
dźwiery — dzira
ledźwie — ludzi.

Čelawiečе, nia jedź hetaj darohaj, bo nie dajedzieš, dzie treba. Adčyni dźwiery. Dziciaci treba dać małaka. Hdzie-ž tabie na miadźwiedzia: ledźwie ciahnieš nohu! Ludzi sidziać na ławach. Siadźcie za stoł i jadzicie zacirku. Nie hladzi, što kapota ŭ łatach. U sadzi rastuć drewy. Dzieci bajacca wiedźmy, choć jaje nima na świeci.

ń — ni:

koń — koni
cień — cianiok
dzień — dzianiok
aleń — na aleniach.

Kamień na kamiani, pad kamianiem kamień. Hetaja panienka — niemka. Adzin koń biеły, a druhije koni — čornyje. Pani kliče panienku. U haračy dzianiok dobra sidzieć u ciańku. Aleń maje rohi. Astałasia adna — adniusieńka. Balać wočy ad biazsonnicy.

ś — si:

kaśba — kasić
prynieś — jon pryniasie
prośba — prasi
pawieś — jany pawiesiać.

Mnie sonce aślapiło wočy. Žebrak prosić chleba, dy prośba nie pamahaješ. Kaśba pačałasia, skasi i ty swoj łuh. Sieno kosiać u letku. Ślimak ślizki. Sionieka ślizhawica. Świet Božy šyroki. Ślapy dzied.

ź — zi:

hroźba — hrozić
leź — lezie
złaź — złazić.

Ślina bywaje zaraźliwaja. Zimoju źwiery chawajucca ŭ nory. Zorki zichaciać na niebi. Nichaj jon uzlezie na drewo. Biełaruś maja, ziemla rodnaja! U źwiaryncy jość roznyje źwiery. Drewy zazielanieli. Jaho hołas źwinić, jak zwanoček.

9. **L pišecca i na kancy słoŭ i składoŭ, i pierad hałosnymi. Miž l i hałosnymi zykami nikoli nie ŭstaŭlajecca i:** lalka, les, lipa, lubić, los.

Paśla l nikoli nia pišecca y.

Ad licha cicha. Lasun žywieć u lesi. Lod pływie pa wadzie. U letku lodu trudna znajści. Ludzi pawinny lubić bližnich. Lažy cicha. Lipy zaćwili. U maroz ličać łysych. Lohkaho chleba na świeci nima. Woŭk — heta luty źwier. Pa-nad lesam pływuć lohkije chmarki. Lawonicha — biełaruski taniec.

10. **Ŭ pišecca tady, kali pierad im, choćby i ŭ papiarednim słowie, staić hałosny zyk:** byŭ, daŭ, woŭk; była ŭ chaci; jana ŭžo ŭlezła na drewo.

Paśla suhałosnych, poŭhałosnych i na pačatku hutarki ci skazu (paśla kropki) ŭ nia pišecca: byŭ u chaci; jon užo pamier; daj ukusić chleba.

Hetak sama **nielha pisać ŭ u pačatku słowa ci pierad słowam, kali dalej iduć dwa ci bolej suhałosnych:** jana była u strachu; dzicia uzlezło na stoł. Pry hetym **treba pamiatać, što ch, dž, dz, dź — heta adzinočnyje zyki, choć**

pišucca dźwiema literami: była ŭ chaci; adna ŭ dzieda ŭnučka.

Dyktoŭka:

Poŭna krasaček u lesi. Dzieci pajšli ŭ les. «Kumka, padwiazi!» — prasiŭ woŭk lisicu, a ŭrešci i ŭwieś uwaliŭsia ŭ sani. I astaŭsia woŭk pry pałamanych saniach. Zirk u wadu: a ŭ wadzie cień moj. Ja tut užo daŭno ždu ciabie. Trapiŭ razumny na mudraho. Śmierć uzławaŭšysia ŭlezła ŭ chatu praz komin. Suk złamaŭsia, i parabak zwaliŭsia na ziamlu. Zajac skočyŭ, što duchu, i ŭciok žywy. Ty ŭžo stary. Jon nie padumaŭ, što rabiŭ. Sinička zabłutałasia ŭ siłok. Dzieci kapalisia u śniehu. Zdybaŭ leŭ zajca i chacieŭ jaho zješci. Woŭk nie ahladzieŭsia, jak začapiŭsia i ŭlez u nastaŭlenuju sietku. Družny, dzietki, budźma u zhodzi, ci ŭ niadoli, ci u prychodzi. Złučemosia u šnur, jak husi, na dabro ŭsiej Biełarusi. Ja išoŭ pa darozi i ŭčuŭ kryk. Pahladzieŭ i ŭbačyŭ, što pa poli biahuć dwa woŭki.

11. **W pišecca tolki pierad hałosnymi. Kali pry zmieni słowa paśla w nima hałosnaho, dyk zamiest w pišem ŭ:** ława — łaŭka, słowo — słoŭ.

Zmianić hetyje słowy tak, kab zamiest w było ŭ: trawa, sawa, napiewy, drewo, rukawy, hrywa, haława.

12. **Kali padrad stajać dwa suhałosnyje, dyk kab paznać, što pisać, treba zmianić słowo tak, kab paśla niewyraznaho suhałosnaho stajaŭ-by hałosny zyk. Toje-ž na kancy słoŭ.**

b — p. Zmianić nižej pisanyje słowy tak, kab było jasna čuwać, **b**, ci **p**:

dub, zub, rybka, šapka, šybka, mapka, hubka, skrypka, łapka, chleb, hryb, hołub, hałubka, žołab.

Dyktoŭka:

Daj mnie małuju mapku. Zatrubi u trubku. Zasyp hetu jamu. Balić zub. Zławiŭ małuju rybku. Ciapier chleb dorah. Kot admaroziŭ łapku. Hdzie ty dzieŭ šapku. Nasyp aŭsa ŭ žołab.

d — t. Zmianić hetyje słowy tak, kab było wyrazna čuwać, **d**, ci **t**:

choład, moład, mołat, narod, sad, sud, cud, swat, hrad, brat, sietka, małodka, kotka, budka, ciotka, susiedka, rahatka, chatka, barodka, jahadka, aładka.

Dyktoŭka:

Idu pa kładcy. Ja žywu ŭ pałatcy. Miod sałodki. Ubačyŭ śled zajca. Zhadaj hetu zahadku. Hramadka ludziej stajała na wulicy. U maim sadku rastuć jabłyki. Na race dobry lod. Chatka stareńkaja pachiliłasia. Nia pij wodki. Rybku možnaławić i wudkaj i sietkaj. Kožyn narod pawinien šanawać swaju mowu. Hrad pabiŭ zbožže. Hoład i choład mučać ludziej. I ja byŭ kaliś moład. U kawala ciažki mołat.

s — z. Zmianić słowy tak, kab wyrazna było čuwać, **s**, ci **z**:

maroz, nos, abraz, les, hruz, kołas, woz, lis, čas, wiazka, doska, blizka, kieŭbaska.

Dyktoŭka:

Zimoj bywaje wialiki maroz. Pryjšoŭ maroz — čyrwony nos. Čas nazad nie wiertajecca. Piekny abraz. Jon abhryz košč. Haspadar zlez s sanak. Zabiary hety hruz. Woz pachiliŭsia. Jaśka nabiŭ sabie huz. Raspiłuj hetu dosku. Skažy nam kazku. Jon zjeŭ kieŭbasku.

ž — š. Zmianić słowy tak, kab było wyrazna čuwać, **ž**, ci **š**:

nož, łožka, łyžka, myška, dziežka, koš, hroš, wuž, muž, jež, storaž.

Dyktoŭka:

Maładziož lubić hulni. Paściali mnie łožka. Bieražy hroš, bo biaz hrošy trudna žyć. Dzieŭka pajšla zamuž. Jež kolecca. Storaž robić paradki na padworku, a staražycha jamu pamahaje. Wuž hrejecca na soncy.

dz — c. Zmianić słowy tak, kab było čuwać wyrazna, **dz**, ci **c**:

Ksiondz, ludzki, haradzki, chwacki, bracki, hrodzki, anhlicki.

Dyktoŭka.

Choć i u ludziej, dy ŭsio-ž nie pa-ludzku. Pryjechaŭ ksiondz spawiedać chworaho. Chwacki to byŭ chłopiec: lepšaho chwata nielha znajści. U brackaj mahile pharoniać zabitych sałdatoŭ. Anhlickaja mowa wielmi trudnaja.

dź—ć. Zmianić słowy tak, kab było wyrazna čuwać, **dź**, ci **ć**:

jedź, siadź, paświeć, budź, pryhledźsia.

Dyktoŭka.

Paświaci, abo paświeć značyć toje-ž samaje. Pryhledźsia da jaho: jaki jon wialiki wyras. Siadź bližej. Jedź chutčej, dy zajedź pa darozi da miastečka. Budźcie, dzietki, pasłušnymi.

ź—ś. Zmianić słowy tak, kab było jasna čuwać, **ź**, ci **ś**:

huś, hryź, hraź, zleź, Zośka, Jaśka, Staśka, Baśka, padwieź, pawieś.

Dyktoŭka.

Zleź z drewa. Huś ciapier doraha kaštuje. Jaśka, Staśka i Ihnaśka pajšli ŭ les za hrybami. Takaja ciapier hraź, što choć ty s chaty nie wyłaź. Pahryź hetu kostku.

13. Kali pry zmieni słowa paśla d i t wypadaje pisać i, dyk zamiest d pišem dz, zamiest t — c.

Zmianić słowy tak, kab zamiest d było dz, zamiest t — c:

lod, chata, ty, tata, płod, płot, kot, mołat, rod, wada, kałoda, zołato, barada, wyhoda, stado, horad, miesto, łata, łapata, zapłata, dukat, drozd, brod, most, hramada, hazeta, rada, choład, świet.

14. Z, s. Častka z, abo s, niezaležnie ad taho, čy pišecca asobnie ad słowa, čy z im zliwajecca, užywajecca hetak:

pierad k, p, t, ch, c, č, s, š, f — pišecca s; pierad usiemi inšymi suhałosnymi (b, d, dz,

dź, dž, g, h, l, ł, m, n, r, w, z, ź, ž), a **tak sama pierad hałosnymi i poŭhałosnymi—pišecca z.**

Kali čarodnaje słowo maje na pačatku dwa ci bolej suhałosnych, dyk zamiest s pišecca sa: sa strachu, sa śmiechu, sa złości.

Dyktoŭka.

Ja da ciabie zaŭsiody hawaryŭ s pašanaj. Jon pryjšoŭ s pola—z raboty, a ja s palewańnia—z lesu. Miesiac paziraje z-za chmar. Ja pajdu z jeju, a nie s taboju i nie z im. Nie wychadzi z domu. Sa strech užo kapleć, bo sonce z nieba pryhreło. Sa strachu jon nia wiedaŭ, što s saboj rabić. Idzi sa školy prosta da domu. Z nowym hodam, z nowym ščaściem winšuju ja was. Baba z wozu, koniam lahčej.

15. **Raz** i **uz**, zliwajučysia s čarodnym słowam, pierad k, p, t, ch, c, č, s, š, f pierachodziać u **ras** i **us**: raskinuć, raspaznać, rastaptać, raschilicca, rascierci, rasčynić, rassypać, rasšyryć, rasfanaberycca; uschapicca, uskinuć i inš.

Pierad usimi inšymi suhałosnymi, hałosnymi i poŭhałosnymi astajecca **raz i uz**: razbić, razdać; razjechacca; uzleści, uzarać.

Dyktoŭka.

Razmiani mnie hrošy. Razwieś hetaje adzieńnie. Raskapaj wialikšuju jamu. Ja raspisaŭsia za ciabie. Razwiažy hetu zadačku. Razdziarycie kusok pałatna i ssyjcie kuski. Rasčyni wakno. Razniasi hetyje listy. Nastka razliła wadu. Jon razmazaŭ plamu ješče bolš. Rasciahni hetyje šnury. Jon paziraje na wakno. Baćka razdzialiŭ swaje hrošy miž synami i dačkami. Zorki rassypalisia ŭ niebi. Uzleź na drewo, razhledźsia nawakoł. Uskinuŭ torbačku na plečy, razwitaŭsia z baćkami i pajšoŭ da miesta na službu. Kab zrabić z bulby kašu, treba bulbu rascierci. Rasčyni dźwiery. Baćka uschapiŭsia, uzdzieŭ boty i, rasčyniŭšy dźwiery, wyjšoŭ na dwor. Raspierażysia i siedaj za stoł.

Razwiejsia, tuman; raspływiciesia, chmary! Poruč raskidany rodnyje wioski, — žalem sciskajucca hrudzi..

16. **O** i **e**. Kali na **o** abo **e** stajało udareńnie, dyj pry zmieni słowa pierajšło na inšy skład, dyk zamiest **o** i **e** pišem **a**: nož — nažóm, kół — kałóm; zieleń — zialóny, śnieh — śniažynka.

Zamiest **e** pišem **a** tolki tady, kali udareńnie pierajšło na čarodny skład. Kaliž staić dalej, dyk **e** nie zmieniajecca. Naprykład: wiečar—wiačórny—wiečarynka; zieleń — zialóny — zielanina.

Nie i **biez**. Kali ŭ čarodnym słowie (asobnym, ci zlitym) pieršy ad pačatku skład maje udareńnie, **nie** i **biez** pierachodziać u **nia** i **biaz**: nie byłó — nia budzie; biaz soli, biaz chleba — chudaja biasieda. Kali-ž pačatkowy akcentawany skład maje ŭ sabie **a**, dyk **nie** i **biez** nie zmieniajucca: „**nie já** piaju: narod Božy daŭ mnie ŭ pieśni ład pryhožy"; **nie słáŭna** chata wuhłami, a pirahami; chleb **biez** masła, kaša **biez** sała, a bulba **biaz** sóli.

Dyktoŭka.

Ščyhlik niewialički hramadu zbiraje. Maładomu—moładaść, a staromu — staraść. Ad słowa «hod» wywodzicca «hadaŭščyna». Sławami my wyskazywajem našy dumki. Pawadyr — heta čeławiek, katory wodzić druhich. Pa race płyŭ lod, katory z drobnych reček naniesła wada; šybka niaślisia ladowyje kryhi, razbiwajučysia ab bierahi. Na uzbiarežžy stajaŭ maleńki damok. Zialony les i pazielanieŭšyje ŭžo pala wyhledali wielmi pryhoža. Chto pryhažejšy: Januk ci Ihnaś? Na wajnie pahibaje nialičenaje čysło ludziej. Nie kažy hop, pakul nie pieraskočyš. Niejki nieznajomy čeławiek uwajšoŭ u chatu. Kala chaty byŭ niewialiki harodčyk. Hety šnurok nia wydzieržaŭ cižaru, bo jon niamocny.

Mowa niemcoŭ nazywajecca niamieckaj, a biełarusoŭ— biełaruskaj. Pry mnażeńni množnaho na množnik atrymliwajem množywo. Biednaja twaja hałowańka! Pa majej haławie astaniecca ŭsio tabie: i taŭkač, i mialon, i staroža, i pryhon. Storaž chodzić u načy nawakoł domu. Drenna jamu chadzić u marożliwyju nočku.

Piere- i **piera-**, zliwajučysia s čarodnym słowam, užywajucca tak sama, jak **nie i nia:** Mnoha muk jon pieranios. Piereniasi stoł u druhi pakoj. Ahoń pierakinuŭsia na susiedni dom. Ja niedadaŭ, a ty pieredaŭ. Pierajšoŭ cieraz rečku. Pieresiadź na swajo miejsco. Pierewiažy rany. Pierekipieŭšaja wada zdarawiejša da pićcia. Ciarpi Hryška: ŭsio pieracierpiš.

17. **Napisać:**

1. Swajo imia i prożwišče.
2. Imia baćki, matki, bratoŭ i siostraŭ.
3. Swoj adres.
4. Dzie radziŭsia.
5. Jakoj wiery i jakoha narodu.
6. Nazwańnia ŭsich dzion u tydni.
7. Usie miesiacy hodu.
8. Skolki miesiacoŭ u hadu, tydnioŭ u miesiacy, dzion u tydni, ŭ miesiacu, ŭ hadu?
9. Skolki hadzin majuć sutki, hadzina — minut, minuta — sekund?
10. Skolki hadzin maje dzień i skolki — noč?
11. Kali dzień rowien nočy?
12. Skolki jość por hodu i jakije?
13. Nazwańnia miesiacoŭ kožnaj pary hodu?
14. Jaki ciapier hod, miesiac, dzień i hadzina?